

jat. 9/5-61

No. 40

7

KERTOMUS KOEKAIVAUKSESTA
INARIN PITÄJÄN NELLIMÖN KYLÄSSÄ
R. LAHDENMÄEN TONTIN KIVI-
PRONSSIKAUTISELLA LÖYTÖPAIKALLA

NELLIM, R. LAHDENMÄEN TONTTI

Pitäjä: Inari
Kylä: Nellim
Talo: RN:o 13
Omist.: Reino Lahdenmäki, os. Nellim

Sijainti: Ivalo - Virtaniemi maantien ja Nellimjärvelle johtavan kylätien haarasta n. 300m itään (viimeksi mainitun tien varrella).

Karttaliitteet 1 - 4

Valokuvat 24931 - 24904 (ks. luettelo kertomuksen lopussa)

Löydökset KM 14878:1-3, 14897:1-22, 14999:1,2

Näytteet KM 15105:1,2

Ks. verifikaatit.

Touko- kesäkuun aikana kirvesmies Reino Lahdenmäki Nelli-
möstä lähetti kahdessa erässä Kansallismuseoon asuintalonsa perustus-
töiden yhteydessä löytämiään muinaisesineitä (KM 14878:1-3 ja
14897:1-22). Löydöskokoelma käsitti kaiken kaikkiaan 15 kvartsiitti-
nuolenkärkeä (KM 14878:1 ja 14897:1-14), kolme kvartsiittinuolenkär-
jen teelmää (KM 14897:18-20), kaksi piinuolenkärkeä (KM 14897:15,16),
kaksi sädekiviliuskenuolenkärkeä (KM 14878:3 ja 14897:22), yhden
kvartsiittikeihäänkärjen katkelmasta valmistetun uurtimen (KM 14878:2),
yhden tuffiliuske-esineen (kaavin?; KM 14897:17) ja yhden retusoidun
kvartsiitti-iskennäisen (KM 14897:21). Löytäjän kirjalliseen tiedon-
annon mukaan (ks. verif.) esineet oli löydetty ruokamullasta n. 10cm:n
syvyydestä. Ne olivat olleet n. yhden neliömetrin alalla "ukonkivi"-
iskennäisten ja palaneiden kivien sekä hiilen, noen ja punaiseksi
palaneen hiekan seassa. Paikalla oli ollut kivilatomus, jota löytäjä
nimitti tulisijaksi. - Koska tämänlaatuinen löytö on harvinaisuus
maassamme päätti Muinaistieteellinen toimikunta tutkia löytöpaikan.
Tutkimustehtävä annettiin allekirjoittaneelle. Paikalla oli tarkoitus
suorittaa koekaivaus löytösuhteiden tarkempaa selvitystä varten sa-
moinkuin muinaisjäännöksen laajuuden selville saamiseksi. Koska Mui-
naistieteellinen Toimikunta ei pitänyt tarkoituksenmukaisena määrä-
tä paikalla käynnissä olevaa rakennustyötä keskeytettäväksi, niin
tutkimus, jonka allekirjoittanut suoritti aikana 22 - 24. 6. 1960
sai lähinnä jälkitarkastuksen luonteen.

Korkeusmittausten k i i n t o p i s t e e n ä käytettiin Nellimjoen suussa, maantiesillan ja Inarin järven välissä, joen alajuoksuun päin katsoen oikealla rannalla olevaa kiintopistettä, jonka merkinä on "rengas kalliassa" (⊙) ja jonka korkeudeksi pisteen viereen pystytetyssä kilvessä ilmoitetaan 119,51m meren pinnan yläpuolella (ks. kartta, liite n:o 1). Tämän kiintopisteen avulla vaakitettiin k a i v a u k s e n k i i n t o p i s t e, joka merkittiin löytökohdasta n. 18m itäkaakkoon olevaan kantoon (ks. kartta, liite n:o 2). Kaivauksen kiintopiste on 127,22m meren pinnan yläpuolella, ja sen arvo vaakituksissa on 50. Karttaan ja profiileihin on merkitty tämän kiintopisteen avulla saadut vaakituslukemat, profiileihin lisäksi 126 ja 127m:n korkeusviivat (ks. liitteet n:o 2,3 ja 4). Löytö on sijainnut n. 126,6m meren pinnan yläpuolella (kulttuurikerroksen pinnan arvioitu korkeus).

Löytöpaikka sijaitsee Nellimjärvellä vievän kylätien varrella n. 300m itään Ivalo - Virtaniemi maantieltä. Paikka on kuivaa mäntykangasta kasvava matala mäki, jota pohjoisessa, idässä ja etelässä rajoittaa jängät ja suojuonteet pienine lampineen ja puroineen (suotutkimus voisi osoittaa onko kysymys soistuneista järvistä). Kuiva kangasharjanne jatkuu lounaaseen päin. Kuiva kangasmaa jatkuu myös löytöpaikasta n. 50m itään kulkevan puronotkon toisella puolella kuten myös soiden takana. Pohjoisluoteessa on Inarin järven lahti - Nellimvuono. - Maaperän muodostaa löytöpaikalla moreenisora, paikoin se on hiekkakerroksen peittämä. Maaperän peittää kuiva kangasturve - humuskerros on 5 - 10cm paksu. Aluskasvillisuuden muodostaa pääasiassa kanerva ja puolukka. - Ks. kartta, liite n:o 1, profiilit 1 - 4, liitteet n:o 3 ja 4, valokuvat 2 - 6 ja 8.

Allekirjoittaneen saapuessa paikalle oli tilanne löytöpaikalla seuraava: talon perustukset oli löydön tapahduttua jatkettu hitaassa tahdissa, talon pohja-alalta turvekerros kokonaan poistettu, sokkelin ojat kokonaisuudessaan kaivettu, kellaria varten kaivettu n. 180cm syvä ja hellan sokkelia varten n. 40cm syvä kuoppa, talon koillisnurksta itään kulkeva 14m pitkä viemärijoja ja sen päässä oleva likakaivo työn alla, talon länsisiiven kohdalle ja kellarin kuopan ympärille luotu yli metrin korkuiset sora- ja hiekkakasat, jotka osittain peittivät löytökohdankin (ks. kartta, liite n:o 2 ja valok. 1)). - Oli ilmeistä, että paikka oli maansiirtotöiden johdosta pahasti tärveltynyt.

Alustava tutkimus löytöpaikalla osoitti, että R. Lahdenmäen Kansallismuseolle ilmoittamat löytötiedot on katsottava paikkansa pitäviksi. Toukokuussa 1960 oli Lahdenmäki asuinrakennuksensa perustuksia kaivaessaan turvekerroksen poistettuaan turpeen ja soran rajalta n. 10cm:n syvyydestä (turpeen pinnasta lukien) osoittamastaan kohdasta (ks. kartta, liite n:o 2, ruudut F3 ja 4) n. neliömetrin alalta löytänyt suuren määrän "ukonkivi"-iskoksia ja niiden joukossa muutamia Kansallismuseoon lähettämiään nuolenkärkiä punaiseksi palaneen hiekan, hiilien ja noen seasta. Todettuaan löytämänsä esineet muinaisesineiksi hän oli alkanut tutkia ensin löytökohdasta poistamaansa turvetta ja sitten muualta rakennuksen pohja-alalta poistamaansa turvetta. Löytökohdalta peräisin olevasta turpeesta hän oli löytänyt muiden museoon lähettämiensä esineiden lisäksi vielä kaksi allekirjoittaneen kehoituksesta myöhemmin museoon lähettämäänsä kvartsiittinuolenkärkeä (KM 14999:1,2; ks. valok. 9. ja 7) sekä kiviesineen, joka oli häneltä joutunut hukkaan. Kuvauksen perusteella se on voinut olla n. 15cm pitkä ja n. 5cm paksu lieriön muotoinen vasarakivi. Muualta poistetusta turpeesta hän ei ollut löytänyt esineitä tai iskennäisiä. Muun maansiirtotyön yhteydessä Lahdenmäki ei ollut löytänyt kiviesineitä tai iskennäisiä sen enempää kuin muitakaan esihist. asuinpaikoilla tavallisesti tavattavia jätteitä (kuten saviastian paloja palaneita luita y.m.s.). Löytökohdassa oli ollut verrattain isoista kivistä koottu latomus, joka kuvauksen perusteella oli ollut lähinnä L-kirjaimen muotoinen ja jota löytäjä nimitti tulisijaksi (ks. kartta, liite n:o 2, ruutu F3,4). Ei ole varmuutta siitä, mikä on latomuksen alkuperäinen muoto - sehän on voinut vahingoittua ennenkuin sen laatu on tajuttu. Rakennuksen perustustöiden edistytessä mainittu latomus oli purettu, joten allekirjoittanut ei ole sitä nähnyt. Latomuksen kiviä käytettiin rakennustyömaalla painokivinä eri tarkoituksiin (ks. valok. 7). Niissä ei voinut havaita vahvoja tulen aiheuttaman rapautumisen merkkejä. Sen sijaan monessa paikalta löytyneessä nyrkin kokoisessa kivessä oli nähtävissä tulen aiheuttamaa voimakasta rapautumista. Käsitykseni mukaan ei ole laisinkaan varmaa, että ensiksi mainitut ja viimeksimainitut kivet ovat peräisin samasta latomuksesta - kumpikin laji voi pikemminkin kuulua omaan tärveltyyn rakennelmaansa. Mahdollisesti isoista kivistä rakennettu latomus ei ole tulkittava tulisijaksi (ks. alempana)

Tehtyjen tulenkäyttöön viittaavien ja esinelöytöjen yhteyteen kuuluvien mahd. uusien löytöjen ja löytösuhteita selvittävien seikkojen esillesaamiseksi poistettiin irtomaa löytökohdan päältä ja ympäriltä sekä kellarinkuopan ympäriltä (ks. kartta, liite 2). Täl-

löin paljastui ruuduissa D,E,F3, F4, E5,6 ja F6 vahvasti punaiseksi palanutta maata Sitä oli kussakin kohdassa jäljellä vielä n. 10cm vahva kerros (ks. profiili 5, liite n:o 3 ja valok. 8). Ruuturivissä D,E,F3 oli punamaakerroksessa hiiltä ja nokea varsinkin ruutujen D ja E rajalla. Kulttuurikerroksesta ei löytynyt esineitä, iskennäisiä tai muita jätteitä.

Tarkastin sokkelin ojien ja tutkimuksen aikana valmiiksi kaive-
tun viemäriojan seinämät. Piirsin profiilit ojan n:o 1 länsiseinämäs-
tä, ojien n:o 2 ja 4 pohjoisseinämästä ja viemäriojan eteläseinämästä
(ks. liittet n:o 3 ja 4) Osoittautui, että ojien 1,5,6,7 ja 8 senä-
mät eivät sisältäneet kulttuurikerrosta lainkaan (ks. profiili 1, lii-
te n:o 3). Pohjoisseinän ojien sekä viemäriojien profiileissa (profiil-
fiilit 2,3 ja 4, liite n:o 4) ohjaisen sijaan havaittavissa ruudussa
D3 (profiili 2) palanutta hiekkaa (punamaata), ruuduissa D3,4 (pro-
fiili 2) ja 5 (profiili 3) ohut kerros likaisenharmaata mahd. lika-
maaksi tulkittavaa maata. Hiiliä havaitsin ruuduissa D4,5 ja 6 (pro-
fiili 3) sekä D9,10,11,12 ja 13 (profiili 4). Ruudussa D11 (profiili
4) oli pieni nokiläiskä. Monet hiiliesiintymistä olivat harmaan huuht-
outuneen hiekkapatjan sisässä. Useimmat hiiliesiintymät sijaitsivat
välittömästi turvekerroksen alla. Viemäriojan seinämästä ruudusta
D (profiili 4) otin talteen hiilinäytteen (KM 15105 :2). Viemärio-
jasta, jonka kaivamista saatoin valvoa ei löytynyt esineitä, iskenäi-
siä tai muita jätteitä.

Profiilit tarkastettuani saarroin rakennustyömaan mahdolli-
simman läheltä koekuopilla (yht. 10 kpl.). Näiden profiileissa ei
ollut havaittavissa kulttuurimaata. Muutamissa oli hiukan hiiltä tur-
peen ja soran rajalla samaan tapaan kuin edelläkuvatuissa profiileissa.
Esineitä, iskennäisiä tai muita jätteitä ei löytynyt (ks. kartta,
liite n:o 2).

Se matala mäki, jolla löytöpaikka sijaitsee, on näihin päi-
viin asti saanut pysyä rauhassa ihmisen kaivauksilta lukuunottamatta
sodan aikana siihen kaivettuja taisteluhautoja ja nyt käynnissä ole-
vaa rakennustyömaata. Saadakseni tietää oliko jossakin löytöpaikan
lähellä esihistoriallisia muinaisjäännöksiä tarkastin taisteluhauto-
jen seinämät ja lisäksi koekuopat, joita kaivoin Nellimjärvelle vie-
vän tien varteen tienhaarasta alkaen n. 400m:n matkalle 25kappaletta
n. 15m:n välimätkoin. Missään ei ollut havaittavissa kulttuurimaata.
N. puolella kuopista samoinkuin paikoin taisteluhautojen seinämissä
oli hiukan hiiltä turpeen ja soran rajalla (kuten aikaisemmin profi-
fiileissa). Esineitä, iskennäisiä tai muita jätteitä ei löytynyt.
Kvartsia tai kvartsiittia ei näyttänyt esiintyvän luontaisena tutki-
tulla alueella.

Tutkimuksen aikana pääsin siihen käsitykseen, että luonnollisin tapa selittää edelläkuvatuissa profiileissa tavatut hiiliesiintymät on pitää niitä muistona joskus paikalla raivonneesta metsäpalosta eikä ihmisen tulenpidon merkkeinä. Ne on siis pidettävä jyrkästi erossa löytökohdassa tavatuista hiiliesiintymistä, jotka selvästi muodostavat oman kokonaisuutensa siellä tavattujen muinaisesineiden ja muiden esihistoriallista asutusta osoittavien merkkien kanssa!

Ruuduissa D3,4 ja 5 (profiilit 2 ja 3, liite n:o 4) tavattu n. 5cm paksu likaisenharmaa kerros oli luonteeltaan sellainen, että sitä voi pitää likamaana. Osoittautui, että mainittu likamaa heikkeni heti ojasta pohjoiseen päin mentäessä ja loppui kokonaan n. 50cm:n päässä ojasta kuten ruudussa D3 (profiili 2) tavattu punamaakin (ks. kartta, liite n:o 2). Rakennuksen pohja-alan sisäpuolella likamaata ei ollut lainkaan havaittavissa. Tämä lienee selitettävissä siten, että ko. kerros oli maansiirron yhteydessä sieltä kokonaan poistettu. Löytökohdassa ja sen ympärillä olevan vahvan punamaakehlukeen hajanaisuus lienee sekin selitettävissä siten, että osa on siirretty pois. Ks. kartta, liite n:o 2.

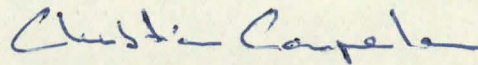
Ylläsanotusta käy ilmi, että löytöpaikka oli ennen tutkimusten alkua päässyt pahasti tärveltymään. Kartasta näkyymiten jyrkkärajaisten puna- ja likamaa-alueen päälle ja ympärille luotu irtotoma oli tutkimuksia varten poistettu niin laajalta alalta, että kulttuurimaan ympärille jäi 1 - 2m leveä "tyhjä" marginaali. Oli syytä olettaa, että kulttuurimaa joko rajoittui paljastetulle alueelle tai että se - mikäli se oli ulottunut vielä paikallaan olevien hiekkakasojen alle - sielläkin oli ainakin yhtä pahasti vahingoittunut, niin ettei niiden tutkiminen antaisi sanottavasti lisäselvitystä asiaan. Tästä syystä en pitänyt tarkoituksenmukaisena poistaa mainittu yli metrin korkuiset sora- ja hiekkakasat. - Koska tehdyt havainnot eivät antaneet aihetta laajempiin kaivauksiinmyöskään rakennuksen pohja-alan ulkopuolella katsoin kenttätutkimukset loppuun suoritetuiksi.

tutkimusten Löydettyjen esineiden samoinkuin paikalla suoritettujen (aikana tehtyjen havaintojen perusteella voidaan allekirjoittaneen käsityksen mukaan tehdä allamainitut päätelmät.

Suurin osa esineistä on kvartsiitista (hyvälaatuinen, läpi kuultava, valkea) ja piistä (ilmeisesti itäistä alkuperää) valmistettuja ns. tasakantaiseen tyyppiin kuuluvia nuolenkärkiä ja niiden teelmiä. Löytöön kuuluu lisäksi kaksi sädekiviliuskeista nuolenkärkeä,

jotka on luettava äskenmainitusta tyypistä kehittyneeseen nuolenkärkityyppiin, ja lisäksi kvartsiittisten nuolenkärkien muotoisen uurtimeksi muutetun keihäänkärjen katkelma. Tasakantainen nuolenkärkityyppi tulee meillä harvinaisena käyttöön jo tyypillisen kampakeramiikan aikana. Tyypin varsinaista loistoaikaa on kuitenkin pronssikausi (ks. SMYÄ 53, ss 128 - 133.); - epäilemättä ko. esineet on luettava lähinnä pronssikautsiksi. Olisi houkuttelevaa kuvitella tämä löytö samantapaiseksi kuin n. 5km:n päässä löydetty Lusmasaaren kätkökin, jonka kanssa se voi olla lähes samanaikainen. Paikalta löytyneet iskennäiset (ne ovat jotuneet löytäjältä hukkaan) ja vasarakivi viittaavat kuitenkin esineiden valmistukseen paikan päällä. Havaittu kulttuurikerros edellyttäne asutusta. Likamaakerroksen osalta heikkona ja ohuena ja kokonaisuudessaan ainoastaan muutaman neliömetrin alalle (n. 6x6m) ulottuvana se kuitenkin viittaa varsin pienen ihmisryhmän verrattain lyhytaikaiseen asutukseen. Vahvasti punaiseksi palanut maa kertoo voimakkaasta tulen käytöstä. Paikan tärveltyneen tilan vuoksi ei löytösuhtaita voi tarkemmin rekonstruoida; mahdollisesti L-kirjaimen muotoinen kivilatomus ei ole ollut liesi vaan esineiden valmistuksessa käytetty alasin tai muu rakennelma. Löydetyt esineet ovat kaikki korkealuokkaista laatutyötä - todellisia kivisepän mestarinäytteitä. Tällaiset esineet ovat muinoin epäilemättä olleet kysyttyä kauppatavaraa. Tämä toteamus samoinkin se, että paikka sijaitsee ainoastaan muutaman kilometrin päässä kohdasta, jossa Inarin järvi laskee Paatsjokeen - siis edullisen kulkureitin varrella - antaa mahdollisuuden tulkita löytö siten, että paikalle on joksikin aikaa asettunut asumaan tuotteitaan kauppaava taitava kiviseppä.

fil. yo. Christian Carpelan

LÖYDÖSLUETTELO:

Esine	/Kpl/	KM luett. n:o
nuolenkärkiä, kvartsiittia, tasakantaista tyyppiä	17	14878:1; 14897:1-14; 14999:1,2
nuolenkärkiä, piitä, tasakantaista tyyppiä	2	14897:15,16
nuolenkärjen teelmiä, kvartsiittia	3	14897:18,19,20
nuolenkärkiä, sädekiviliusketta	2	14878:2; 14897:22
uurin, kvartsiittia, keihäänkärjen katkelmasta valm.	1	14878:12
kaavin?, tuffiliusketta	1	14897:21
iskos, kvartsiittia, retusoitu	1	14897:21

NÄYTTEET:

Näyte	/kpl/	KM luett. n:o
maanäyte löytökohdasta, löy- täjän talteen ottama	1	15105:1
hiilinäyte, profiili 4 ruutu ks. liite 4.	1	15105:2

VALOKUVAT:

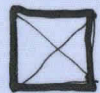
kuva 1 =	neg.	24504
" 2 =	"	24491
" 3 =	"	24492
" 4 =	"	24493
" 5 =	"	24494
" 6 =	"	24495
" 7 =	"	24503
" 8 =	"	24502
" 9 =	"	24501

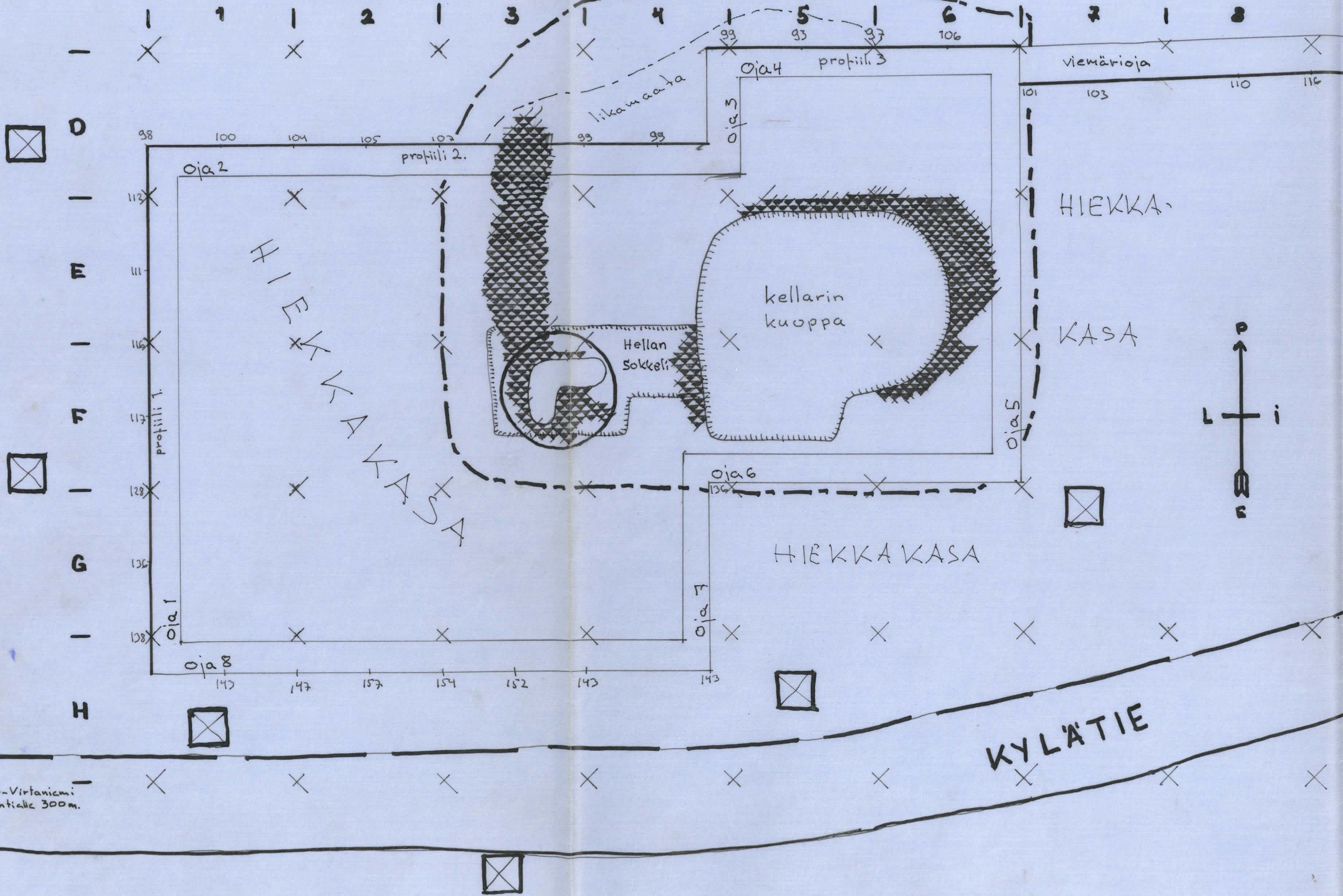
INARI, NELLIM R. LAHDENMÄEN TONTTI

C. CARPELAN 1960

kertomuksen liite no 2
mittakaava 1:50

4 m

Ivalo-Virtaniemi
maantielle 300m.

KYLÄTIE

HIEKKA-

KASA

HIEKKA KASA

kellarin
kuoppa

Hellan
sokkeli

HIEKKAKASA

viemärioja

likamaata

profiili 2.

profiili 3

Oja 2

Oja 4

Oja 3

Oja 5

Oja 6

Oja 8

Oja 7

98

100

104

105

107

99

99

113

111

116

117

128

130

138

147

147

157

154

152

143

143

106

101

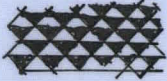
103

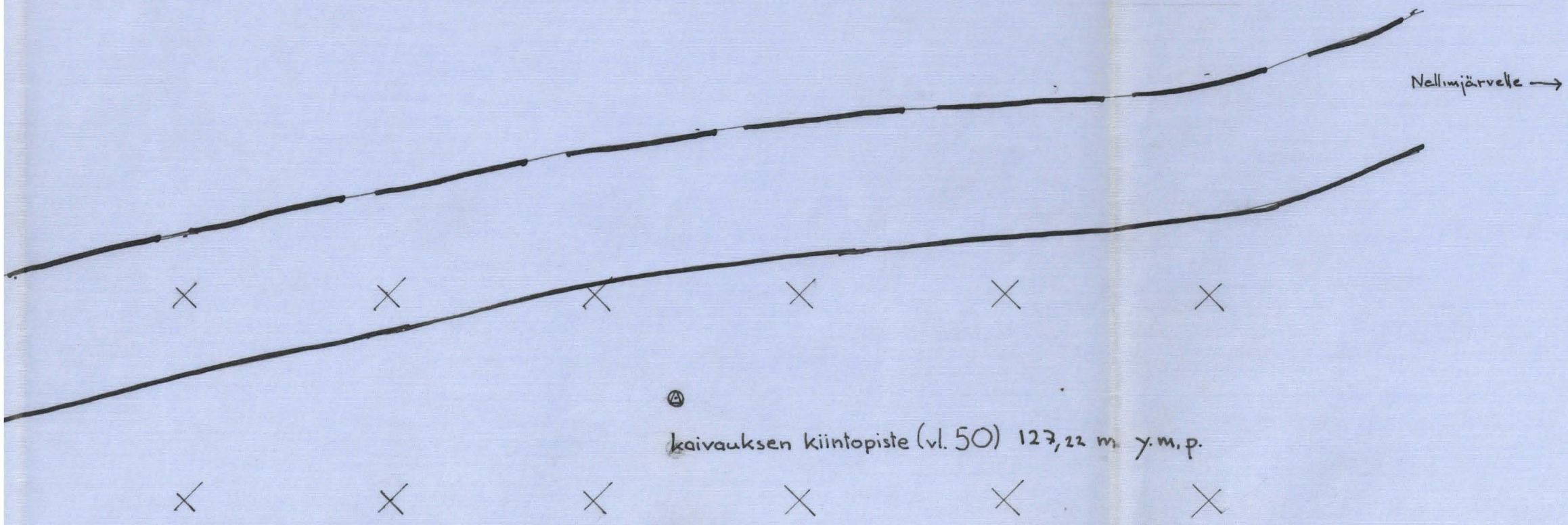
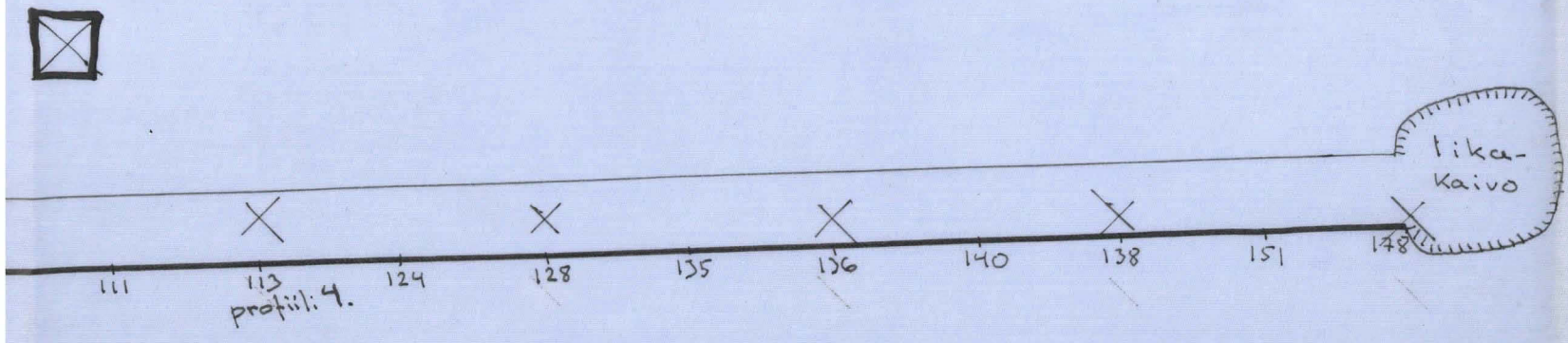
110

116

SELITYS:

- rengas ruudussa F3 = löytökohta, jonka keskellä kivilatomus
- irtomaasta vapautetun alueen raja
- koekuoppa
- punaiseksi palanut hiekka (punamaa)

⊙
 kaivauksen kiintopiste (vl. 50) 127,22 m y.m.p.

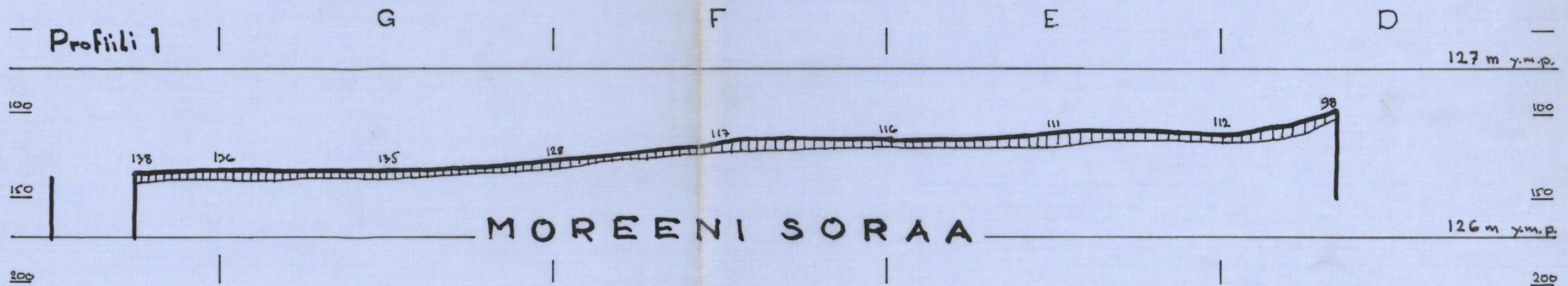
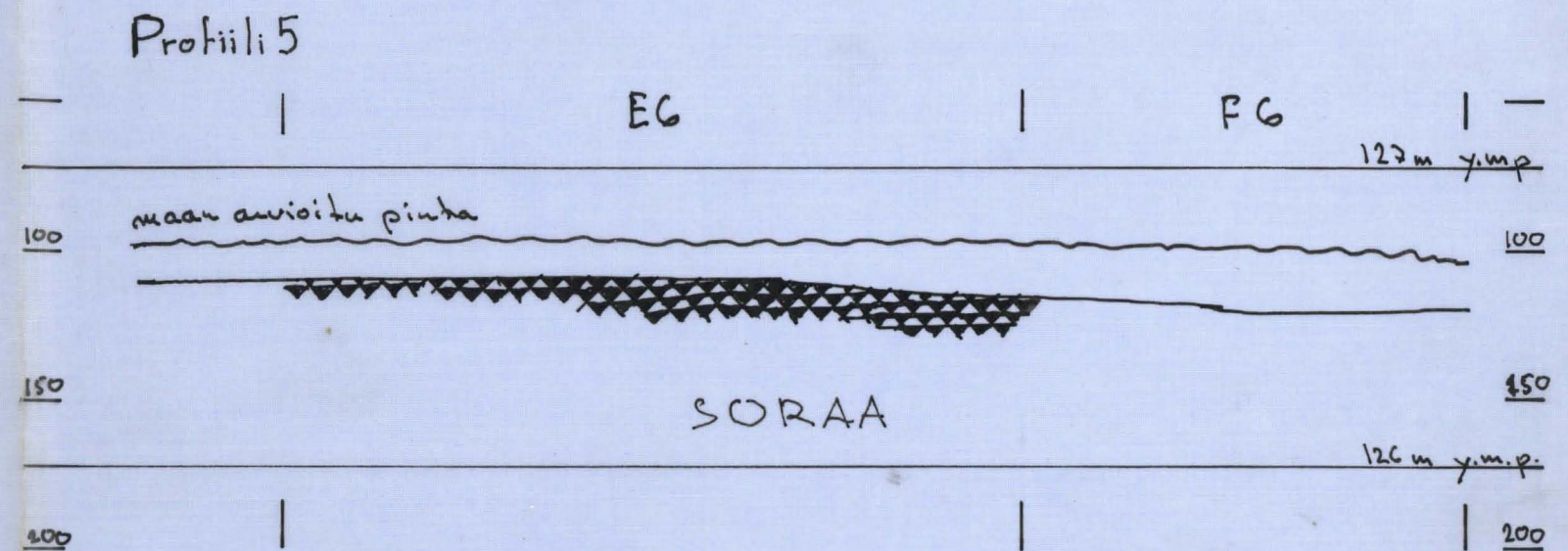

INARI, NELLIM
R. LAHDENMAEN TONTTI

C. CARPELAN 1960

kertomuksen liite no 3
mittakaava 1:25

200 cm

INARI, NELLIM R. LAHDENMÄEN TONTTI

C. CARPELAN 1960

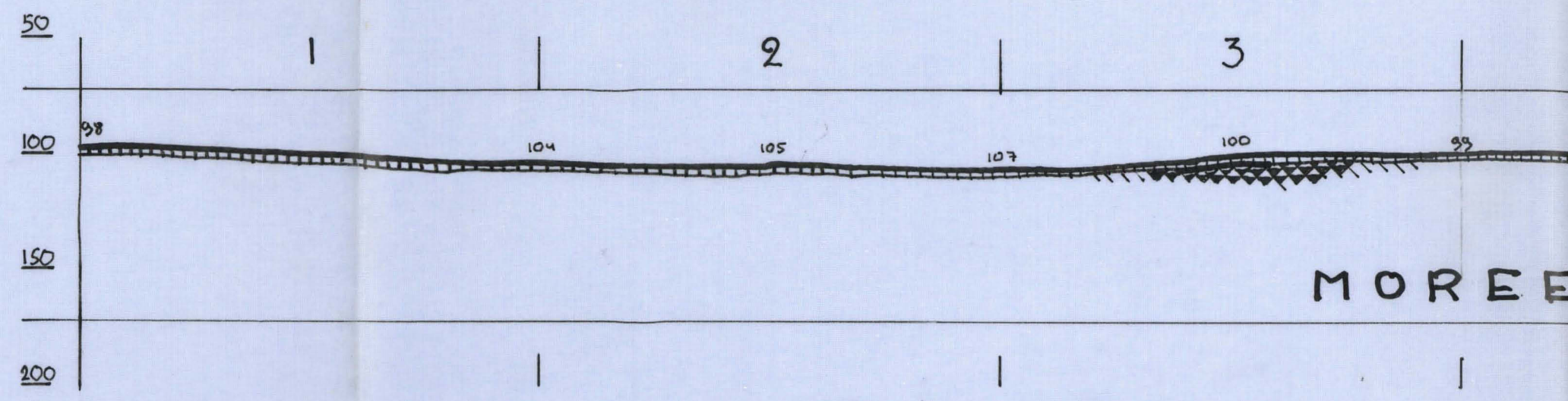
kertomuksen liite no 4

mittakaava 1:25

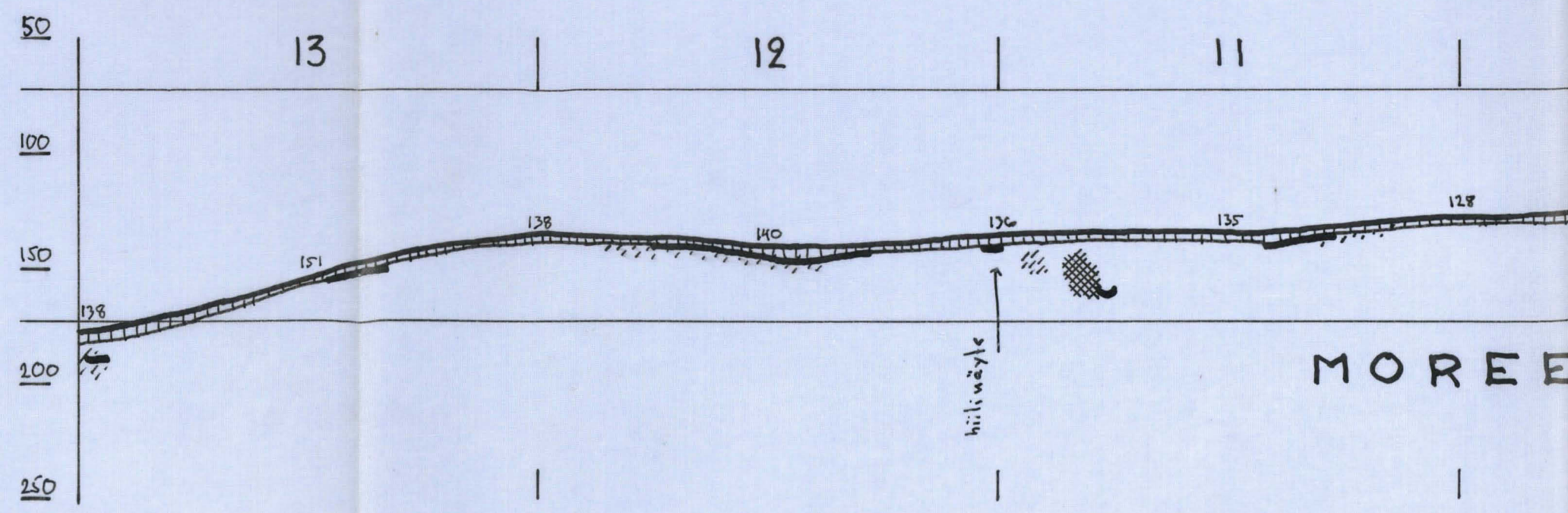

- turve
- hiili
- likamaa
- punamaa (palanut hiekka)
- huuhtoutunut harmaa hiekka

PROFIILI 2

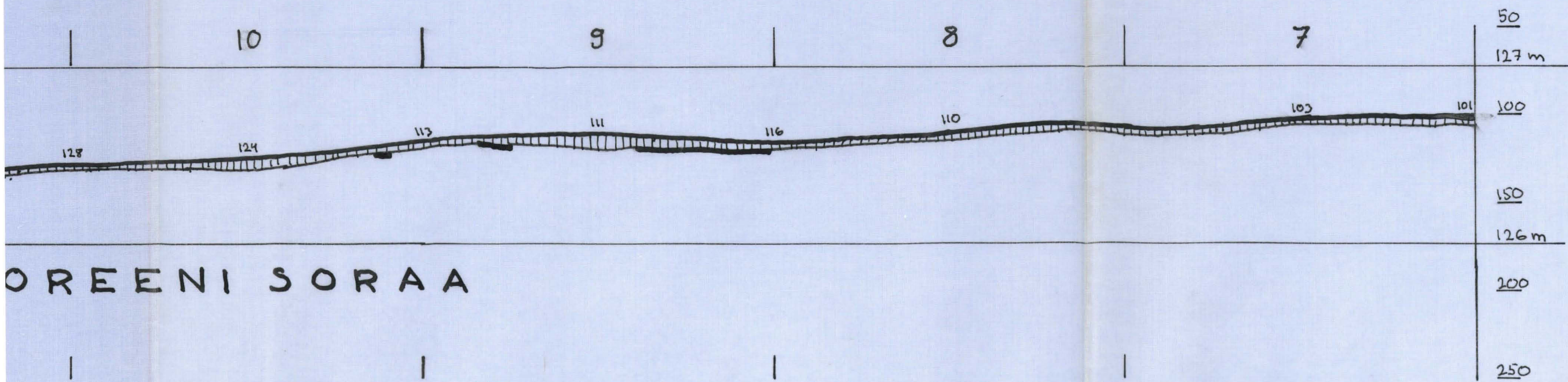
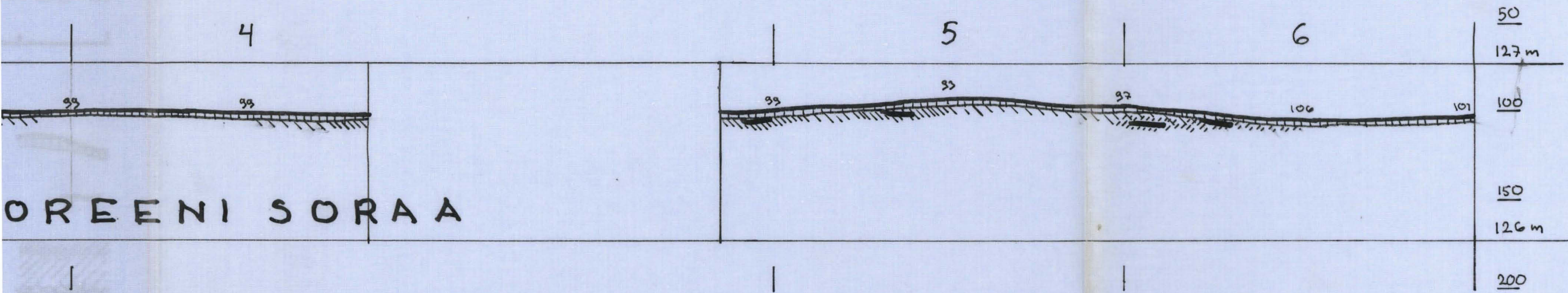

PROFIILI 4

PROFIILI 3

Nellim, R. Lalden vier touh: liite 401

Nellimintalo

Kiintopiste
189,17 Δ

Nellimpeki

kahvila

taistelu kenttä

löytökohde

Nellim
järvelle

← koe kuoppia →

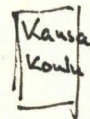
puto

lampi

NELLIMVUONO

← Ivaloou

Nellim, yleiskarttaluonnos
piirretty paikalla teh-
dy, vapaa kädellä piir-
retty luonnoksen mukaan

0 100m

INARI,

Nellim

valok.

C. Carpelan 1960

kuva 1. Löytöpaikka - R. Lahdenmäen
rakennustyömaa (Valokuvattu
kaakosta käsin)

kuva 2. Yleiskuva idästä

INARI,
Nellim
valok.
C. Carpelan 1960

kuva 3. Yleiskuva eteläkaakosta

kuva 4. Yleiskuva lounaasta

INARI,
Nellim
valok.
C. Carpelan 1960

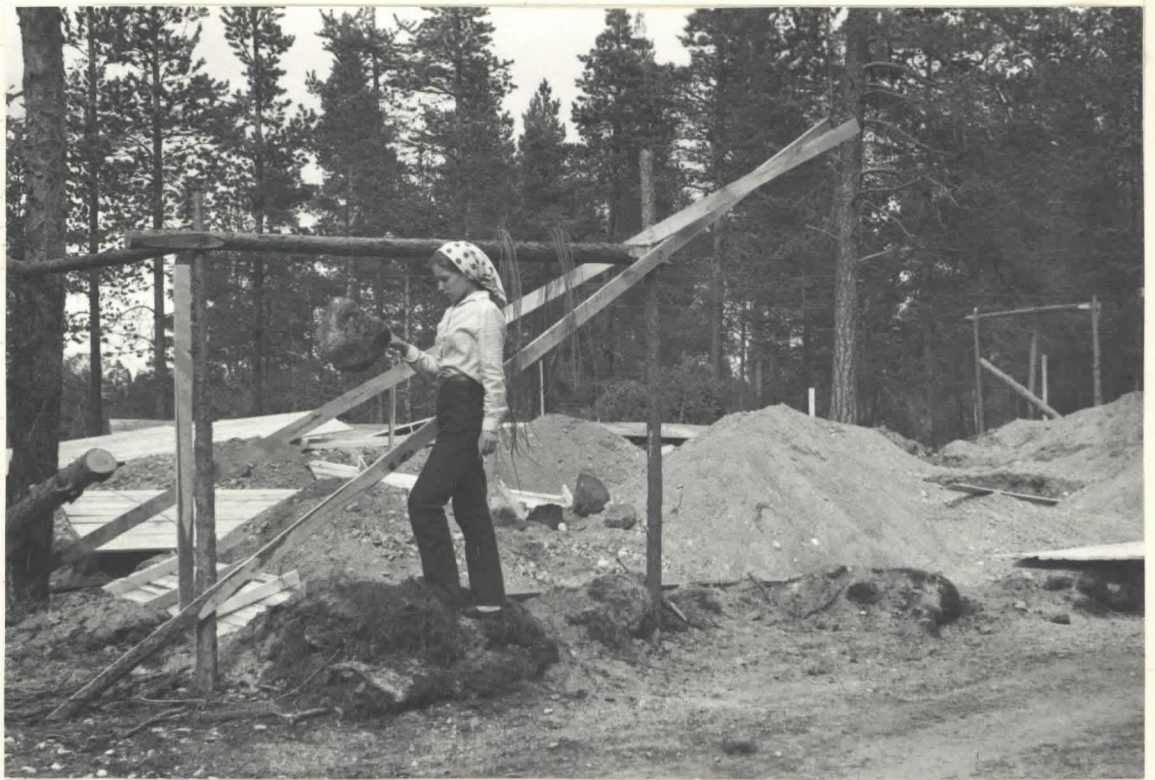
kuva 5. Yleiskuva jännestä

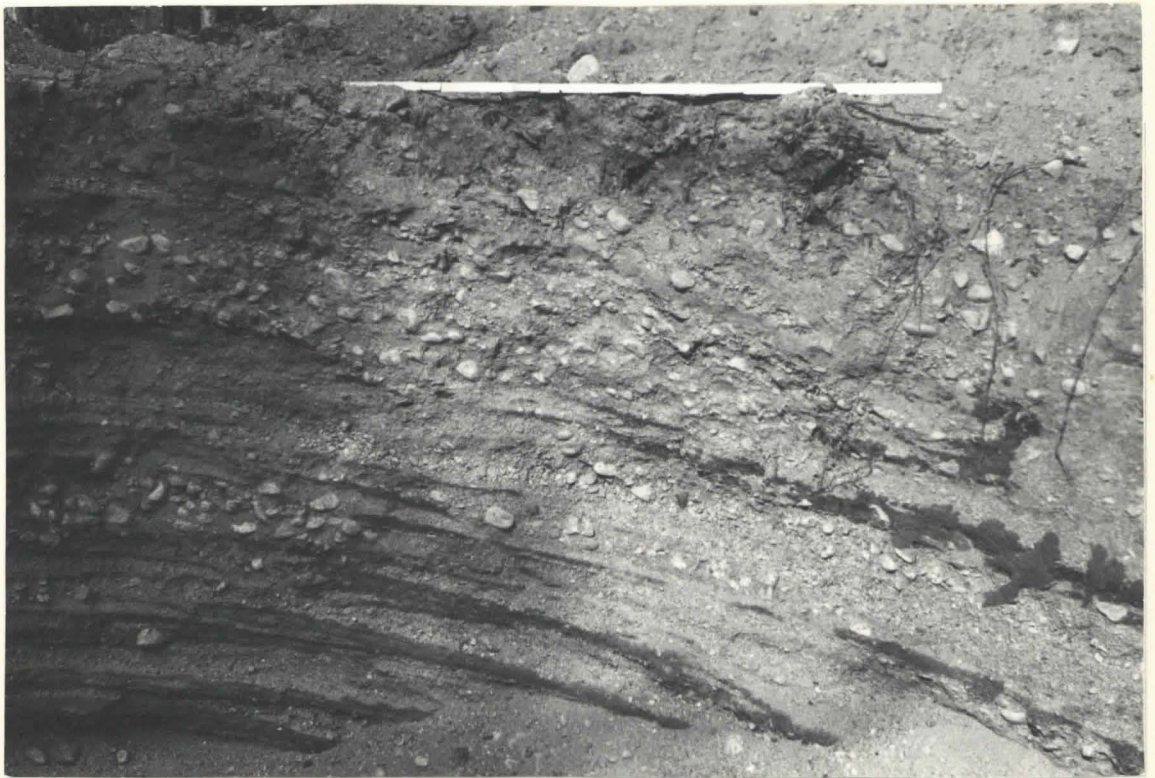
kuva 6. Yleiskuva pohjoisesta

INARI,
Nellim
valok
C. Carpelan 1960

kuva 7. Löytöpaikka valokuvattuna lounaasta.
Kuvassa kivilatouksesta peräisin
oleva kivi

kuva 8. Kellarin kuopan itäseinämän pro-
fiilia. Mitan kohdella vahva puu-
massakerros.

INARI,
Nellim
valok.
C. Carpelan 1960

kuva 9. Kvartsiitti nuolekärki (KIM 14999:2)

